

Felsefi önermeler mantıksal biçime sahip değildirler, çünkü bir olguyu resmedemezler, tanımlanamayan öğeleri vardır ve tümeldirler. Oysa olguyu resmetmek ya da Wittgenstein'in deyimiyle "atomik olgu"yu resmetmek, tekil bir durumu resmetmek demektir. Dolayısıyla onu resmeden/tasarımlayan bir önerme de tekildir. Zaten bu nedenle kolaylıkla doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir. Bu bakımdan Wittgenstein, *Tractatus*'taki önermeler tümel olduğundan ve bir olguyu resmetmediklerinden eleştirilebilir. O, belki de bu eleştirileri aşmak için, kendisini anlayan birinin, kitabı bitirdikten sonra oradaki önermelerin saçma olduklarını göreceğini belirtir: "onlardan geçerek onların üstüne, onların ötesine sıçradığımda" (Wittgenstein 1985, §6.54).

Wittgenstein'in sözünü ettiği mantıksal biçim de resmedilebilecek bir şey değildir. Bunu kabul eder ve hiçbir önermenin mantıksal biçimi resmedemeyeceklerini, ama mantıksal biçimin önermeye yansıdığını belirtir: "Dilde yansıyan dil ifade edemez" (Wittgenstein 1985, §4.121), "Olguların mantığı tasarımlanamaz" (Wittgenstein 1985, §4.0312). Burada Wittgenstein'in kastettiği, "ve", "gerektirir" gibi ifadelerin nesnel dünyada bir karşılıklarının olmadığıdır. O halde dilin sınırı nedir? Nereye kadar bir anlama sahip olabilir? Dil, kendini dil olarak ifade etmek istediğinde bir anlama sahip değildir, yani temsil özelliğini kaybeder, "dil kendini söyleyemez" (Hadot 2009, 31-32).

Felsefi önermelerin tümü dilin sınırına dayandığından anlamsızdır. O halde Wittgenstein'a dayanarak felsefi önermelerin sadece deneysel olarak doğrulanmaya uygun olmayan içeriklerinden dolayı anlamsız olmadığı, aynı zamanda dildeki önermelerin sahip olduğu mantıksal biçim ile gerçeğin yapısını karşılaştırmak için dilden başka bir şeyin elimizde olmamasından da anlamsız olduğunu söyleyebiliriz. Dilin sınırlarının ötesine geçemeyiz. Önermelerin anlamlı olmasını sağlayan mantıksal biçim tasarımlanamaz, doğrulanamaz, sadece gösterilebilir.

Wittgenstein "Dilimin sınırları dünyanın sınırlarını gösterir (Wittgenstein 1985, §5.6)... dünyanın benim dünyam olması kendini dilin (bir tek benim

anladığım dilin) sınırlarının benim dünyamın sınırlarını imlemesinde gösterir” (Wittgenstein 1985, §5.62) derken, solipsizmin (tekbenciliğin) felsefi bir hakikat olduğunu kastetmez, çünkü burada kullanılan “ben” uzamsızdır; insan, insan bedeni ya da psikolojinin kullandığı insan ruhu değildir, “...metafizik öznedir, dünyanın sınırlandır, bir parçası değil” (Wittgenstein 1985, §5.641).

Wittgenstein’in hem dile ve düşünceye, bu yolla dünyaya sınır çizme girişimi hem de bunu olguları resmeden önermelerle yapma isteği için Lokhorst “felsefi bakış açısından, Tractatusçu zihin felsefesi oldukça ilginçtir: Tractatus burada iki (bağılantısız) kuramı –“düşünce dili” (language of thought) ve “izleme” (supervenience) –burada yazarın kastettiği, resim kuramıdır (bu ifade bana ait) kuramlarını birleştirmeyi başarır” der (Lokhorst 1988, 68).

Tractatus’u “Üzerine konuşulamayan konusunda susmalı” diyerek bitirir. Bu nedenle dünyanın anlamını keşfeden kişinin onun neden ibaret olduğunu söyleyemediğini ifade eder. (Wittgenstein 1985, §6.521), ancak bu bakımda Wittgenstein eleştirilmiştir : “Eğer Wittgenstein’in sözlerini olduğu gibi alırsal “hakkında konuşamayacağımızın ne olduğu” konusunda kesinlikle hiçbir fikrimi olmaz; çünkü bu dünyadaki hiçbir şey ona karşılık gelmez. Bu durumda da, dünyac hiçbir karşılığının olmadığını keşfedene kadar, her şey hakkında konuşmak serbestizdir. Bu anlamı içerisinde, açıktır ki, hakkında konuşamayacağımız hiçbir şey yoktur” “..... Şimdiki (varolan) kavrayışımızın ötesindeki konularda duru nedir? Bana kalırsa, bir konunun şimdiki kavrayışımızın ötesinde kalması, onu üzerine konuşamazlar alanına yerleştirilmesini gerektirmez. Şiirde, dinde, müzik v.b. yeni sözcükler üretme çabası, aslında, halihazırda, söyleyebileceklerimizi aşır çabasıdır. Üzerine konuşulamayanı, konuşulabilir kılma girişimidir... ‘Sor kavrayışımızın ötesindeki konular’ ya da ‘hakkında konuşamayacaklarını Tractatus doğru anlaşıldığında, anlamsız ifadelerdir. Hiçbir şeye karşılık gelmez! Bizim sonul kavrayışımızın ötesinde hiçbir şey yoktur. Hakkın konuşamayacağımız hiçbir şey yoktur” (Winchester 2000, 297 ve 299).

Wittgenstein’in *Tractatus*’taki düşüncelerinden epey farklı düşünceler ortaya koyduğu ve onun ikinci dönemi diye niteleyebileceğimiz döneminin ana es olan *Felsefi Soruşturmalar*’da amacının aynı kaldığını iddia edebiliriz: